

Asteronyx loveni

Piprensarormstjärna

Tagghudingar, Ormstjärnor

Klass: Ophiuroidea (ormstjärnor), **Ordning:** Euryalida, **Familj:** Asteronychidae (ribbormstjärnor), **Släkte:** *Asteronyx*, **Art:** *Asteronyx loveni* - piprensarormstjärna J.Müller & Troschel, 1842 **Synonymer:** *Asteronyx lymani* Studer, 1884, *Asteronyx dispar* Lütken & Mortensen, 1899, *Ophiuraster patersoni* Litvinova, 1998

Kännetecken

En stor, femarmad art med naken hud på skivan. Den sitter ofta fast på den långa sjöpennan större piprensare. Skivans diameter upp till 4 cm. En stor, blekt rödbrun eller hudfärgad art med tjock och naken hud på skiva och armar. De ogrenade armarna kan bli mycket långa, uppemot 40 cm. Två av armarna är tydligt längre och tjockare än de övriga, och det är troligt att vissa armar har en tydlig fasthållningsfunktion, medan andra mer ägnar sig åt att fånga in föda. Än så länge har ingen observerat detta, så det är oklart vilka armar som används till fasthållning resp. födoinsamling. Armarna är släta med rader av korta taggar som löper längs nederkanten. Taggarna (upp till nio per segment) är korta och böjda som mycket små hakar. Armarna kan också böjas vertikalt, vilket gör det möjligt för dem att slingra sig omkring den piprensare som ormstjärnan klättrat upp på (se Levnadssätt). På skivans översida löper två radiära åsar från basen av varje arm mot skivans mitt. Åsarna bildas av radialsköldarna, som buktar upp under skivans hud.

Utbredning och status

Piprensarormstjärna förekommer längs Bohusläns kust, i Skagerrak och norra Nordsjön norrut till Finnmark i Norge, kring norra och västra Storbritannien och söderut till Portugal. Den finns också utmed Amerikas östkust söderut till Västindien, i Stilla havet från Berings hav till Australien, i Indiska oceanen samt utanför Sydafrika. Sedan länge är arten mycket sällsynt i svenska vatten, eftersom de organismer som den brukar sitta på i stort sett är borttrålade. Sven Ekman berättar i Djurens Liv (1955) hur den som följde en trälare ut i Skagerrak kanske kunde få se något hundratal piprensare följa med trålen upp till ytan, "var och en besatt med sin *Asteronyx*".

Under de senaste decennierna har bestånden med större piprensare gått tillbaka dramatiskt till följd av bottentråling, och även piprensarormstjärnan har således minskat. Numera tycks arten vara mer eller mindre försvunnen från kustnära områden, men livskraftiga bestånd finns kvar längre ut i Skagerrak. Arten var tidigare känd från Gullmarsfjorden, men där är den numera borta. L.A. Jägerskiöld fann piprensarormstjärna vid åtta lokaler i Skagerrak under sina marina inventeringar 1921-1938. Under olika inventeringar utförda 2006-2013 i det djupa och starkt kuperade Brattenområdet utanför Smögen och Sotenäs fann man relativt orörda bestånd av större piprensare, som även hyser en god stam av piprensarormstjärna. Totalt har ett 50-tal fynd av piprensarormstjärna gjorts i området.

Ekologi

Piprensarormstjärna lever vanligen på 100-1 800 meters djup på olika typer av botten. Den sitter ofta på koralldjuret större piprensare *Funiculina quadrangularis*, eller på andra uppstickande föremål, t.ex. hornkoraller (ordningen Gorgonacea). Ormstjärnan sträcker ut armarna i vattnet för att fånga frisimmande smådjur och näringspartiklar i ett kladdigt slem som finns på armarna. Fångstarmarna förs regelbundet till munnen. Man har även observerat att magen hos några individer varit fylld av polyper från *Funiculina*. Små och unga individer är detritusätare, dvs. de äter sedimenterat bottenmaterial och tillgodogör sig det organiska material som finns i detta. Arten har stora gulerika ägg, vilket indikerar att utvecklingen är direkt, dvs. att det inte finns något frisimmande larvstadium. Den parasitiska hoppkräftan *Chordeumium obesum* kan påträffas i gonaderna hos denna ormstjärna.

Hot

Arten påverkas mycket negativt av bottentrålfisket, som framför allt medfört att stor piprensare gått kraftigt tillbaka.

Åtgärder

De nya bestånd av större piprensare som växer till i Gullmarsfjorden ligger på grundare djup än tidigare bestånd ute i trålrännorna, och är därför kanske utom räckhåll för nykolonisering av piprensarormstjärna. För att arten ska kunna komma tillbaka krävs skyddade områden på djupa mjukbotten där det s.k. *Funiculina*-samhället kan återetableras. Avbrott i trålrännan som löper utomskärs längs med bohuskusten kan verka likt viltkorridorer på land. Dessutom krävs möjligen spridningskorridorer från norska populationer, då artens spridningsförmåga troligen är begränsad. Bättre underlag för skattning av status, populationsstorlek och tillväxtkapacitet behövs. Arbetet pågår för att göra Brattenområdet till ett skyddat område med förbud för bottentrålning.

Övrigt

Namngivning: *Asteronyx loveni* J. Müller & Troschel, 1842. System der Asteriden. 1. Asteroidea. 2. Ophiuridae: 119, plansch X. Synonymer: *Asteronyx lymani* Studer, 1884; *Asteronyx dispar* Lütken & Mortensen, 1899; *Ophiuraster patersoni* Litvinova, 1998 (första stadiet efter larvstadiet).

Etymologi: loveni = efter Sven Ludvig Lovén (1809-1895), svensk zoolog, specialist på marina ryggradslösa djur.

Uttal: [Asterónyks lovéni]

Litteratur

Hansson, H. G. 2011. Marina sydiskandinaviska "evertebrater". Webb-upplaga.

http://loven.gu.se/digitalAssets/1480/1480031_hansson-2011.pdf

Jägerskiöld, L.A. 1971. A survey of the marine benthonic macro-fauna along the Swedish west coast 1921-1938. Eds. Hubendick, B., Hyle, G. & Swärd, S. Acta Regiae Societatis Scientiarum et Litterarum Gothoborgensis, Zoologica 6.

Karlsson, A., Berggren, M., Lundin, K. & Sundin, R. 2014. Svenska artprojektets marina inventering - slutrapport. ArtDatabanken rapporterar 16. ArtDatabanken, SLU. Uppsala

Mortensen, T. 1924. Pighude (Echinodermer). Danmarks fauna 24. 274 pp.

Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Tagghudingar-svalgsträngsdjur. Echinodermata-Hemichordata. 2013. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Picton, B.E. 1993. A field guide to the shallow-water echinoderms of the British Isles. Immel Publishing London. 96 pp.

Marine species identification portal. <http://species-identification.org>.

World register of marine species. 2015. www.marinespecies.org.

Författare

Malin Strand, Hans G. Hansson & Tomas Cedhagen 2013 (kännetecken, ekologi, utbredning). Kennet Lundin 2004. Reviderad Kennet Lundin 2015. © ArtDatabanken, SLU 2015 (naturvårdsinformation).